

Kunnskapsgrunnlag

Stedsutvikling som strategisk virkemiddel i Beiarn kommune

Innhold

Innhold	2
Sammendrag	3
1. Innledning.....	4
2. Stedsutvikling som strategisk virkemiddel	5
2.1 Stedsutvikling som mer enn fysisk planlegging.....	5
2.2 Indre sentralisering som kommunal strategi.....	6
2.3 Hva som menes med «et sterkt sentrum» i denne saken.....	6
2.4 Stedsutvikling og økonomisk realisme	7
2.5 Stedsutvikling i et landbruks- og beredskapsperspektiv	7
3. Beiarn kommunes planverk.....	8
3.1 Kommuneplanens samfunnsdel	8
3.2 Næringsplan og næringsutvikling.....	9
3.3 Folkehelseplanen.....	9
3.4 Beiarpuls – verdibasert utviklingsplattform	10
3.5 Anleggsplan for kulturbygg, idrett og friluftsliv.....	10
3.6 Behov for samordning og helhet.....	10
4. Landbruk, matsikkerhet og beredskap	11
5. Nasjonale rammebetingelser	13
6. Skole og flerbrukshall som strategisk veivalg	14
7. Stedsutviklingsmodeller for Beiarn	16
7.1 Stedsutviklingsmodell A: Ett hovedsentrum	17
7.2 Stedsutviklingsmodell B: Tre komplementære sentrum	18
7.3 To modeller – ulike konsekvenser over tid	19
Kapittel 8 – Økonomiske rammer og kommunens handlingsrom	19
8.1 Høyt investeringsnivå og konsekvenser for kommunens økonomi.....	19
8.2 Økonomisk handlingsrom, prioriteringer og behov for realitetsorientering	20
9. Helhetlig vurdering.....	22
9. Konklusjon og anbefaling	25

Sammendrag

Dette kunnskapsgrunnlaget er utarbeidet som svar på innbyggerinitiativet om stedsutvikling i Beiarn kommune. Arbeidet inngår i kommunens pågående avklaring av strategisk utviklingsretning i en situasjon preget av demografiske utfordringer, økt konkurranse om arbeidskraft, skjerpede krav til kommunal robusthet og et begrenset økonomisk handlingsrom.

Innbyggerinitiativet beskriver en kommune som i dag oppleves som fragmentert, med flere mindre sentrum uten et tydelig felles tyngdepunkt. Initiativet etterlyser en klarere struktur, bedre samlokalisering av tjenester, flere møteplasser og et sterkere felles prosjekt som kan bidra til økt attraktivitet, tilhørighet og framtidstro i kommunen.

Kunnskapsgrunnlaget sammenstiller og vurderer innbyggerinitiativet opp mot kommunens vedtatte planverk, herunder kommuneplanens samfunnsdel, næringsplan, folkehelseplan og øvrige temaplaner, samt verdiplattformen Beiarpuls. Gjennomgangen viser at planverket i stor grad peker i samme retning: behovet for tydelige steder, samlokalisering av funksjoner, styrking av møteplasser og strukturelle grep som kan understøtte rekruttering, folkehelse, næringsutvikling og sosial bærekraft.

Videre belyser kunnskapsgrunnlaget nasjonale rammebetingelser og utviklingstrekk som påvirker små distriktskommuner. Dette er ytre sentralisering, økte krav til kompetanse, beredskap og økonomisk bærekraft. Disse forholdene forsterker behovet for bevisste og langsiktige strukturelle valg på lokalt nivå, der stedsutvikling og indre sentralisering vurderes som viktige virkemidler for å motvirke fragmentering og tap av attraktivitet.

Særlig vekt er lagt på sammenhengen mellom stedsutvikling og kommunens forestående investering i ny skole og flerbrukshall. Lokalisering av disse byggene vurderes som et av de mest virkningsfulle strukturelle grepene kommunen har til rådighet, og vil i praksis være førende for kommunens stedsstruktur i flere tiår framover. Det understrekes at denne saken ikke innebærer en omkamp om tidligere politiske vedtak, men er begrunnet i behovet for å foreta nødvendige prinsipielle avklaringer før en tidskritisk og langsiktig investeringsbeslutning. Formålet er å sikre sammenheng mellom vedtatte mål, investeringer og kommunens langsiktige utviklingsretning.

Kunnskapsgrunnlaget presenterer og vurderer to alternative stedsutviklingsmodeller: én modell med ett tydelig hovedsentrum, og én modell med tre sentrum. Modellene vurderes opp mot måloppnåelse i kommunens samlede planverk, konsekvenser for attraktivitet,

rekruttering, folkehelse og næringsutvikling, samt økonomisk gjennomføringsevne og langsiktig bærekraft.

Den økonomiske gjennomgangen viser at Beiarn kommune står overfor et høyt investeringsnivå og et begrenset økonomisk handlingsrom i planperioden. Dette forsterker behovet for tydelige prioriteringer og konsentrasjon av investeringer, og utgjør et sentralt premiss for vurderingen av stedsutviklingsmodellene.

Samlet sett gir kunnskapsgrunnlaget et helhetlig og faglig forankret grunnlag for å vurdere hvordan stedsutvikling kan brukes som et strategisk virkemiddel for å styrke Beiarn kommunes attraktivitet, gjennomføringsevne og langsiktige bærekraft. Kunnskapsgrunnlaget danner dermed grunnlag for den videre politiske behandlingen av valg av stedsutviklingsmodell og kommunens videre plan- og investeringsarbeid.

1. Innledning

Beiarn kommune står overfor et strategisk veivalg som vil ha betydning for kommunens struktur, hverdagsliv og utviklingsmuligheter i et langsiktig perspektiv. Spørsmålet om stedsutvikling handler ikke bare om fysiske tiltak eller lokalisering av enkeltfunksjoner, men om hvordan kommunen organiserer seg som sted å bo, arbeide og leve i møte med demografiske endringer, skjerpede nasjonale krav og økt konkurranse om arbeidskraft.

Bakgrunnen for dette kunnskapsgrunnlaget er innbyggerinitiativet om stedsutvikling, der det etterlyses en tydeligere stedsstruktur, mindre fragmentering mellom bygdene og et sterkere felles prosjekt for kommunen. Initiativet beskriver en situasjon der Beiarn i dag oppleves å mangle et definert sentrum, og der tre hovedområder i noen sammenhenger framstår som å stå mot hverandre, snarere enn å inngå i en samlet og avklart struktur. Innbyggerinitiativet ber om at dette løftes til en bred politisk debatt i kommunestyret.

Kommunestyrets behandling av innbyggerinitiativet, og påfølgende bestilling til administrasjonen om å utrede saken nærmere, utløser rådmannens utredningsplikt. Dette kunnskapsgrunnlaget er utarbeidet som en direkte oppfølging av denne bestillingen, og har som formål å gi et helhetlig, faglig og etterprøvbart grunnlag for politiske drøftinger og beslutninger.

Samtidig befinner Beiarn kommune seg i en situasjon der store og langsiktige kommunale investeringer, særlig knyttet til skole og flerbrukshall, er under planlegging og politisk behandling. Lokaliseringen av disse investeringene vil i praksis ha stor betydning for hvor aktivitet, møteplasser og hverdagsliv konsentreres i kommunen i flere tiår framover. Det er derfor ikke mulig å vurdere stedsutvikling isolert fra disse spørsmålene.

Denne utredningen innebærer ikke en omkamp om tidligere politiske vedtak, men tar utgangspunkt i at rammebetingelsene for kommunen har endret seg over tid, og at det nå er behov for å se sammenhenger mellom stedsutvikling, tjenestestruktur og framtidig samfunnsutvikling i et helhetlig perspektiv. Formålet er å gi kommunestyret et best mulig beslutningsgrunnlag før det fattes endelige vedtak som vil prege Beiarn kommune i lang tid framover.

Kunnskapsgrunnlaget er utarbeidet av administrasjonen på bakgrunn av tilgjengelig kunnskap, kommunens egne analyser, innspill og gjeldende planverk. Digitale støtteverktøy, herunder kunstig intelligens, er benyttet i arbeidet med strukturering og språklig bearbeiding av teksten. Vurderinger, prioriteringer og konklusjoner står fullt ut for kommunens regning.

2. Stedsutvikling som strategisk virkemiddel

Stedsutvikling handler om hvordan fysiske omgivelser, funksjoner, møteplasser og strukturer organiseres for å støtte opp under samfunnets mål. I kommunal sammenheng er stedsutvikling ikke et avgrenset planfaglig tema, men et overordnet strategisk virkemiddel som påvirker en lang rekke samfunnsområder samtidig. Valg knyttet til stedsstruktur har betydning for attraktivitet, rekruttering, folkehelse, næringsutvikling, beredskap og kommunal robusthet over tid.

For små og mellomstore kommuner har stedsutvikling fått økt betydning de siste årene. Kravene til kvalitet, kompetanse og kapasitet i kommunale tjenester er skjerpet, samtidig som mange distriktskommuner opplever demografisk tilbakegang, aldrende befolkning og økt konkurranse om arbeidskraft. I et slikt landskap blir spørsmål om hvor og hvordan kommunen samler sine viktigste funksjoner, et strategisk valg med konsekvenser langt utover enkeltprosjekter og enkeltvedtak.

2.1 Stedsutvikling som mer enn fysisk planlegging

Stedsutvikling forstås ofte snevert som utvikling av bygninger, uteområder eller fysiske tiltak. I et strategisk perspektiv handler stedsutvikling imidlertid om langt mer enn dette. Det handler om hvordan hverdagslivet i kommunen organiseres, hvor mennesker møtes på tvers av alder, roller og livsfaser, og hvordan tjenester, frivillighet, kultur og næringsliv spiller sammen i praksis.

Gjennom bevisste valg knyttet til lokalisering og samlokalisering kan kommunen påvirke både effektiv ressursbruk og kvaliteten i innbyggernes hverdag. Når tjenester og møteplasser samles, kan det gi bedre utnyttelse av kommunale investeringer, sterkere fag- og tjenestemiljø og mer levende lokalsamfunn. Samtidig kan fragmenterte strukturer føre til parallelle løsninger, høyere driftskostnader, økt transportbehov og mer sårbar tjenesteproduksjon.

Stedsutvikling må derfor forstås som et virkemiddel for å omsette overordnede mål i konkrete og varige strukturer i lokalsamfunnet.

2.2 Indre sentralisering som kommunal strategi

Mange distriktskommuner påvirkes av ytre sentralisering, der arbeidsplasser, tjenester og investeringer trekkes mot større byer og regionale sentra. Denne utviklingen kan i liten grad styres lokalt. Derimot kan kommunen selv ta aktive grep for hvordan den organiserer seg internt.

Indre sentralisering – det vil si å samle funksjoner, tjenester og aktivitet innenfor kommunen – brukes i økende grad som en strategi for å gjøre hverdagen mer oversiktlig for innbyggere, styrke møteplasser og sosial tilhørighet, bygge robuste fagmiljø og øke kommunens attraktivitet som bosted og arbeidssted. Stedsutvikling er kommunens viktigste verktøy for å lykkes med dette.

Valget mellom ett hovedsentrum eller flere komplementære sentrum er i denne sammenhengen ikke et spørsmål om rett eller galt, men om hvordan kommunen best kan skape tilstrekkelig tyngde, samhandling og tydelighet til å stå bedre rustet i møte med nasjonale og regionale utviklingstrekk.

2.3 Hva som menes med «et sterkt sentrum» i denne saken

Når det i dette kunnskapsgrunnlaget omtales å utvikle et «sterkt sentrum», er det viktig å presisere hva som ligger i begrepet. I denne saken handler et sterkt sentrum først og fremst om prioritering og lokalisering av kommunale investeringer og offentlige funksjoner. Det gjelder særlig funksjoner som skole og oppvekst, kultur- og idrettsanlegg, helse- og omsorgstjenester, administrative funksjoner og offentlige møteplasser.

Dette betyr ikke at aktivitet, utvikling eller verdiskaping utenfor et definert sentrum er mindre ønsket eller mindre viktig. Tvert imot er etablering og videreutvikling av næringsvirksomhet, landbruk og lokalmatproduksjon, reiseliv, kulturtiltak, frivillighet og nærmiljøanlegg positivt og ønskelig uavhengig av hvor i kommunen det skjer. Slike initiativ bidrar til livskraft, identitet og aktivitet i hele Beiarn.

Forskjellen ligger i at kommunale investeringer er både begrensede og strukturerende. Hvor kommunen velger å plassere sine største og mest varige investeringer, vil over tid påvirke transportmønstre, hverdagsliv, møteplasser og samhandling i kommunen. Det er dette strukturelle grepet stedsutviklingsdiskusjonen retter seg mot.

2.4 Stedsutvikling og økonomisk realisme

Stedsutvikling kan ikke vurderes uavhengig av kommunens økonomiske handlingsrom. Kommunale investeringer binder ikke bare kapital, men også framtidige driftsressurser. Valg av stedsstruktur har direkte betydning for behovet for parallelle løsninger, driftskostnader knyttet til bygg og anlegg, transport og logistikk, samt sårbarhet i små fag- og tjenestemiljø.

I en situasjon med begrenset økonomisk handlingsrom blir det derfor avgjørende å vurdere hvor mange tyngdepunkt kommunen realistisk sett kan bygge opp og vedlikeholde over tid. Spørsmålet om det er mulig å utvikle tre sterke sentrum parallelt, eller om det må gjøres tydeligere prioriteringer, er et sentralt premiss for den videre drøftingen av stedsutviklingsmodeller. Dette utdypes videre i eget kapittel om økonomi og i gjennomgangen av modellene.

2.5 Stedsutvikling i et landbruks- og beredskapsperspektiv

For Beiarn kommune må stedsutvikling også ses i sammenheng med landbruk, matsikkerhet og beredskap. Kommunen er en tydelig landbrukskommune, og landbruket er både en viktig næring, en identitetsbærer og en del av lokal beredskap.

Et strategisk stedsutviklingsgrep må derfor bidra til vern av dyrka mark og langsiktig ressursforvaltning, samtidig som det legger til rette for kompakt og arealbevisst utvikling der kommunale investeringer samles. Et tydelig sentrum kan fungere som møteplass, utstillingsvindu og marked for lokal produksjon, men utviklingen må skje innenfor klare rammer for jordvern. I denne saken legges det til grunn at stedsutvikling og landbruk ikke er motsetninger, men gjensidig forsterkende hensyn, som begge må ivaretas i de videre strukturvalgene.

3. Beiarn kommunes planverk

Beiarn kommune har et etablert planverk som gir mål, retning og føringer for utviklingen av lokalsamfunn, tjenester og investeringer. Kommuneplanens samfunnsdel, næringsplanen, folkehelseplanen, verdiplattformen Beiarpuls og sektorplaner som anleggsplan for kulturbygg, idrett og friluftsliv utgjør til sammen et viktig strategisk rammeverk for kommunens virksomhet.

Dette kapitlet redegjør for hvordan stedsutvikling er forankret i – og delvis utfordrer – gjeldende planverk, og hvorfor det i denne saken er nødvendig å se planene i sammenheng og vurdere behovet for harmonisering og prioritering.

3.1 Kommuneplanens samfunnsdel

Kommuneplanens samfunnsdel er Beiarn kommunes overordnede strategiske styringsdokument. Planen gir føringer for utvikling av lokalsamfunn, tjenester og investeringer, og legger vekt på livskraftige lokalsamfunn, attraktivitet for innbyggere i ulike livsfaser, bærekraftig utvikling og god folkehelse.

Disse målsettingene forutsetter i praksis tydelige steder, tilgjengelige tjenester og velfungerende møteplasser. Samfunnsplanen bygger på en forståelse av at fysiske strukturer og lokalisering av funksjoner har betydning for hvordan mennesker lever sine hverdagsliv, hvordan tjenester brukes, og hvordan kommunen framstår som bosted og arbeidssted.

Samtidig legger gjeldende samfunnsplan til grunn en utvikling med tre sentrum i kommunen. Dette kunnskapsgrunnlaget reiser en strukturell drøfting som kan stå i spenning til samfunnsplanvedtaket. Spenningen handler ikke om målsettingene i samfunnsplanen, men om realismen i gjennomføringen, særlig sett i lys av kommunens økonomiske handlingsrom og de store investeringene kommunen står overfor.

Denne saken må derfor forstås som en nødvendig avklaring av hvordan samfunnsplanens mål best kan realiseres i praksis. Dersom kommunen ikke har økonomisk og organisatorisk kapasitet til å bygge opp og vedlikeholde tre sterke sentrum parallelt, må dette synliggjøres som et premiss for videre prioritering og eventuelt senere planharmonisering. Dette er et politisk spørsmål som krever et godt faglig grunnlag.

3.2 Næringsplan og næringsutvikling

Næringsplanen for Beiarn kommune vektlegger utvikling av eksisterende næringer og ny verdiskaping, med særlig fokus på landbruk, lokalmat, småskala produksjon, naturbasert reiseliv og tjenesteyting. Planen peker på behovet for samarbeid, synlighet og tilgjengelige arenaer for både næringsliv og besøkende.

Stedsutvikling er i denne sammenhengen et viktig næringspolitisk virkemiddel. Tydelige møteplasser, tilgjengelige tjenester og et gjenkjennbart sentrum eller knutepunkt kan gi bedre forutsetninger for handel, servering, lokalmatprofilering og samarbeid mellom aktører. Samtidig er det et sentralt premiss at næringsutvikling og verdiskaping ikke er begrenset til ett sted, men skjer i hele kommunen – særlig innen landbruk og reiseliv.

Valg av stedsstruktur påvirker dermed ikke hvor næringsaktivitet kan finne sted, men hvordan kommunen legger til rette for samhandling, synlighet og helhet i utviklingen.

3.3 Folkehelseplanen

Folkehelseplanen bygger på en bred forståelse av helse, der levekår, nærmiljø, tilgjengelighet og sosial deltakelse er avgjørende faktorer. God folkehelse skapes i stor grad gjennom hverdagsliv og omgivelser, og i mindre grad gjennom helsetjenester alene.

I Beiarn kommune illustrerer det høye omfanget av skoleskyss hvordan dagens struktur påvirker barns og unges hverdag. Mange elever har lange avstander mellom hjem, skole og fritidsaktiviteter, noe som reduserer muligheten for aktiv skolevei, spontane møter og deltakelse i lokalt hverdagsliv. Dette gjelder uavhengig av hvilken skolelokalisering som velges, men reiseprofilene og skyss mønsteret varierer mellom alternativene.

Stedsutvikling som legger til rette for samlokalisering, gangavstand der det er mulig, og levende møteplasser, vurderes derfor som et langsiktig folkehelseiltak. Valg av stedsstruktur har direkte betydning for tilgjengelighet, sosial deltakelse og muligheten til å skape inkluderende og helsefremmende nærmiljø.

3.4 Beiarpuls – verdibasert utviklingsplattform

Beiarpuls er Beiarn kommunes verdibaserte utviklingsplattform og uttrykker en felles ambisjon om å styrke fellesskap, aktivitet, identitet og framtidstro. Plattformen legger vekt på at utvikling ikke bare handler om tjenester og økonomi, men om hvordan mennesker møtes, deltar og opplever tilhørighet i hverdagen.

Stedsutvikling kan forstås som Beiarpuls omsatt i fysisk og strukturell praksis. Utvikling av møteplasser, kultur- og aktivitetsarenaer, sambruk og tilgjengelige tjenester gir konkrete uttrykk for verdiene i Beiarpuls, og bidrar til å bygge stolthet, tilhørighet og engasjement i lokalsamfunnet.

Beiarpuls gir dermed både politisk og sosial legitimitet til å løfte stedsutvikling som et langsiktig og samlende prosjekt for hele kommunen.

3.5 Anleggsplan for kulturbygg, idrett og friluftsliv

Anleggsplan for kulturbygg, idrett og friluftsliv er en sektorplan som gir føringer for utvikling og prioritering av kommunale anlegg, og fungerer blant annet som grunnlag for søknader om spillemidler. Planen løfter fram betydningen av møteplasser, sambruk og tilgjengelige arenaer for aktivitet, kultur og frivillighet.

Planen peker også på flerbrukshall/allhus som et sentralt tiltak med betydning langt utover idrettsformål, blant annet knyttet til samhandling, tilgjengelighet og lokalsamfunnsutvikling. Samtidig framgår det av planen at stedsutvikling på Moldjord tidligere er lagt i et langsiktig perspektiv, blant annet på grunn av uavklarte spørsmål knyttet til framtidig bruk av sentrumsarealer og eksisterende bygningsmasse.

Anleggsplanen er en sektorplan og fastsetter ikke kommunens overordnede stedsstruktur eller lokalisering av skole og øvrige sentrale tjenester. Den pågående stedsutviklingsaken må derfor forstås som en nødvendig videreføring og samordning av planverket, der sektorplaner ses i sammenheng med overordnede strategiske valg.

3.6 Behov for samordning og helhet

Gjennomgangen av kommunens planverk viser at planene i stor grad peker i samme retning når det gjelder mål og ambisjoner: behovet for attraktive lokalsamfunn, tydelige møteplasser, tilgjengelige tjenester og sterkere sosial og strukturell sammenheng.

Samtidig viser gjennomgangen at det finnes spenninger mellom mål og gjennomførbarhet, særlig knyttet til stedsstruktur og økonomisk handlingsrom. Dette kunnskapsgrunnlaget legger derfor til grunn at stedsutviklingssaken også er en harmonisering av planverk, der overordnede valg må klargjøres før videre detaljering og planrevisjon.

4. Landbruk, matsikkerhet og beredskap

Beiarn kommune er en tydelig landbrukskommune. Landbruket er en sentral næring, en viktig del av kommunens identitet og en vesentlig ressurs i arbeidet med matsikkerhet og beredskap. Dette innebærer at stedsutvikling i Beiarn ikke kan vurderes isolert fra landbrukets interesser og rammevilkår. Landbruk må tvert imot inngå som et gjennomgående premiss i vurderingen av kommunens videre utviklingsretning.

Landbruksarealene i Beiarn er i stor grad lokalisert i dalbunnen og i nær tilknytning til eksisterende bygder og tettsteder. Dette betyr at valg av stedsstruktur, lokalisering av kommunale investeringer og utvikling av sentrum uunngåelig vil berøre landbruksinteresser. Stedsutvikling i Beiarn handler derfor ikke om et valg mellom sentrum og landbruk, men om hvordan disse hensynene kan balanseres og i best mulig grad styrke hverandre over tid.

Landbruket bidrar til lokal verdiskaping, bosetting, kulturlandskap og aktivitet i hele kommunen. Samtidig har landbrukets betydning blitt tydeligere i et bredere samfunnsperspektiv, der matsikkerhet, beredskap og robuste forsyningskjeder har fått økt vekt både nasjonalt og lokalt. I en tid preget av global uro, klimarisiko og sårbarhet i internasjonale verdikjeder, er lokal matproduksjon og tilgang til dyrka mark en strategisk ressurs. For Beiarn kommune innebærer dette at vern av matjord og tilrettelegging for videre landbruksdrift må ligge fast som et grunnleggende hensyn i all langsiktig planlegging.

Det kan i enkelte sammenhenger oppstå en oppfatning av at utvikling av sentrum og styrking av møteplasser står i motsetning til jordvern. I dette kunnskapsgrunnlaget legges det til grunn at dette er en forenklet forståelse. Erfaringer fra andre distriktskommuner viser at kompakt og bevisst sentrumsutvikling ofte er et av de viktigste virkemidlene for å redusere presset på dyrka mark. Når kommunale investeringer og sentrale funksjoner samles innenfor tydelige rammer, kan utviklingen i større grad skje gjennom fortetting, gjenbruk av eksisterende bygningsmasse og mer effektiv arealutnyttelse, fremfor spredt utbygging i randsoner og på jordbruksarealer.

Stedsutvikling som strategisk virkemiddel i Beiarn kommune

Stedsutvikling i Beiarn må derfor bygge på et tydelig prinsipp om arealbevissthet og kompakt utvikling der kommunen investerer. Uavhengig av hvilken stedsutviklingsmodell som velges, må vern av dyrka og dyrkbar mark ligge fast som et langsiktig hensyn. Dette innebærer at utbygging skal skje innenfor klart definerte rammer, og at grensen mellom utbyggingsområder og landbruksarealer må være tydelig og forutsigbar.

Et tydelig sentrum kan, dersom det planlegges og utvikles riktig, også fungere som et utstillingsvindu og en møteplass for lokal produksjon. Handel, servering, arrangementer, torg og møteplasser kan bidra til å synliggjøre lokalmat, gårdsbasert næring og småskala verdiskaping, uten at selve produksjonen flyttes eller svekkes. Stedsutvikling kan dermed legge til rette for bedre samspill mellom landbruk, næringsliv, reiseliv og frivillighet, og bidra til økt lokal verdiskaping og rekruttering.

Samtidig er det et viktig premiss at landbruksvirksomhet, produksjonsanlegg og driftsarealer fortsatt skal ha gode og forutsigbare rammevilkår i hele kommunen. Stedsutviklingssaken handler derfor ikke om å konsentrere all aktivitet til ett sted, men om å bruke kommunale investeringer strategisk, samtidig som landbruk og annen næringsutvikling kan skje der det er mest hensiktsmessig.

Landbruket spiller også en sentral rolle i lokal beredskap. Matproduksjon, tilgang til arealer, lokal kompetanse og infrastruktur er viktige elementer i kommunens evne til å håndtere kriser og uforutsette hendelser. Samtidig har stedsstruktur betydning for hvordan kommunen kan organisere beredskap, samhandling og informasjonsflyt. En tydelig og oversiktlig stedsstruktur kan styrke beredskapsevnen ved å gjøre samordning av tjenester og ressurser enklere, og ved å sikre robuste møteplasser som også kan fungere i krisesituasjoner.

I denne saken legges det til grunn at landbruk, matsikkerhet og beredskap ikke er særhensyn som behandles isolert i ett kapittel, men gjennomgående premisser for vurderingen av stedsutvikling. Valg av stedsutviklingsmodell, lokalisering av kommunale investeringer og prioritering av økonomiske ressurser må alle vurderes opp mot hvordan de påvirker landbrukets rammevilkår og kommunens beredskap på lang sikt. Dette danner et viktig grunnlag for den videre drøftingen av nasjonale rammebetingelser, økonomisk handlingsrom og de alternative stedsutviklingsmodellene.

5. Nasjonale rammebetingelser

Beiarn kommune er ikke alene om å stå i krevende strukturelle og demografiske utfordringer. Utviklingen i Beiarn må forstås i lys av nasjonale rammebetingelser som i økende grad påvirker små og mellomstore distriktskommuner. Disse rammebetingelsene handler om demografi, rekruttering, kompetansekrav, økonomisk bærekraft, beredskap og forventninger til kommunal gjennomføringsevne.

Nasjonale reformer og politiske føringer de siste tiårene har hatt et tydelig trekk i retning av større krav til kapasitet, profesjonalitet og robusthet i kommunal sektor. Små kommuner omtales ofte som sårbare, særlig når det gjelder befolkningsutvikling, rekruttering av fagpersonell og evne til å opprettholde tjenestekvalitet over tid. Samtidig viser forskning at små kommuner kan ha sterke lokalsamfunn, korte beslutningslinjer og høy grad av tillit. Spenningen mellom disse perspektivene utgjør et viktig bakteppe for vurderingene i denne saken.

For Beiarn innebærer de nasjonale rammebetingelsene at kommunen i stadig større grad vurderes ut fra sin evne til å rekruttere og beholde kompetanse innen skole, helse, tekniske tjenester og administrasjon. Rekruttering handler i økende grad ikke bare om arbeidsplassen isolert sett, men om helheten i hverdagslivet: tilgjengelige tjenester, møteplasser, aktivitetstilbud, bomiljø og sosial tilhørighet. Kommuner som framstår fragmenterte og utydelige, har gjennomgående svakere konkurransekraft i kampen om arbeidskraft enn kommuner med en klar struktur og tydelig identitet.

Samtidig påvirkes Beiarn, som andre distriktskommuner, av ytre sentralisering. Arbeidsplasser, utdanningstilbud og tjenester konsentreres i større byer og regionale sentra. Denne utviklingen kan ikke kommunen styre direkte. Derimot kan kommunen påvirke hvordan den organiserer seg internt, og hvordan den bruker sine egne investeringer og virkemidler for å styrke lokal attraktivitet og robusthet.

I dette perspektivet blir stedsutvikling et sentralt strategisk svar på nasjonale rammebetingelser. Gjennom målrettet indre organisering, samlokalisering av funksjoner og utvikling av tydelige møteplasser kan kommunen motvirke noe av effekten av ytre sentralisering. Et tydelig stedsmessig tyngdepunkt kan bidra til mer effektiv bruk av ressurser, bedre samhandling mellom tjenester og sterkere identitet utad, noe som igjen har betydning for rekruttering, tilflytting og omdømme.

Nasjonale forventninger knyttet til beredskap, samfunnssikkerhet og matsikkerhet forsterker betydningen av strukturvalg. Kommuner forventes å kunne håndtere kriser, sikre informasjonsflyt og opprettholde kritiske funksjoner også under ekstraordinære forhold. Fragmenterte strukturer kan gjøre dette mer krevende, mens en tydelig og oversiktlig stedsstruktur kan gi bedre forutsetninger for samordning og gjennomføring.

De nasjonale rammebetingelsene påvirker også kommunens økonomiske handlingsrom. Økte krav til tjenestekvalitet og beredskap, kombinert med strammere økonomiske rammer, gjør det nødvendig å prioritere tydeligere enn tidligere. Store kommunale investeringer må gi langsiktig effekt og bidra til å styrke kommunens samlede utviklingskraft. I denne sammenhengen blir spørsmålet om hvor mange stedsmessige tyngdepunkt kommunen realistisk sett kan bygge opp og vedlikeholde over tid, et sentralt premiss.

Innbyggerinitiativet om stedsutvikling kan i dette lys forstås som et lokalt uttrykk for nasjonale og strukturelle utfordringer. Initiativet etterlyser mindre fragmentering, tydeligere struktur og et felles prosjekt for kommunen. Dette samsvarer med erfaringer fra andre distriktskommuner, der bevisste strukturvalg og tydelig prioritering av kommunale investeringer har vært avgjørende for å styrke attraktivitet, rekruttering og lokal utviklingskraft.

Samlet sett viser de nasjonale rammebetingelsene at stedsutvikling i Beiarn ikke er et isolert lokalt ønskeprosjekt, men et nødvendig strategisk grep for å møte langsiktige utfordringer knyttet til demografi, rekruttering, økonomi, beredskap og kommunal robusthet. Dette gir et viktig bakteppe for den videre vurderingen av skole og flerbrukshall som strategiske veivalg, og for drøftingen av alternative stedsutviklingsmodeller.

6. Skole og flerbrukshall som strategisk veivalg

I arbeidet med stedsutvikling og oppfølging av innbyggerinitiativet er det ikke mulig å gjennomføre en faglig forsvarlig og helhetlig vurdering uten samtidig å se på lokaliseringen av skole og flerbrukshall. Disse funksjonene er blant kommunens største og mest langsiktige investeringer, og vil i praksis ha avgjørende betydning for hvor aktivitet, møteplasser og hverdagsliv konsentreres i Beiarn kommune i flere tiår framover.

Skole og flerbrukshall er ikke bare tjenestebygg. De er strukturelle investeringer som påvirker hvordan kommunen fungerer som bosted, arbeidssted og oppvekstmiljø. Lokaliseringen av disse byggene har betydning for barns og unges hverdagsliv, for samspillet mellom skole, fritid og frivillighet, og for kommunens attraktivitet for barnefamilier og fagpersonell. Valg knyttet til disse investeringene kan derfor ikke ses isolert, men må vurderes i sammenheng med kommunens overordnede stedsutviklingsstrategi.

Det er viktig å understreke at vurderingen i dette kapittelet ikke innebærer en omkamp om tidligere politiske vedtak. Den innebærer heller ingen manglende respekt for beslutninger som allerede er fattet. Vurderingen er en nødvendig del av rådmannens utredningsansvar, der sammenhenger mellom stedsutvikling, tjenestestruktur og langsiktig samfunnsutvikling må belyses for å gi kommunestyret et best mulig og mest oppdatert beslutningsgrunnlag.

Bakgrunnen for at skole og flerbrukshall inngår i denne saken, er todelt. For det første har innbyggerinitiativet om stedsutvikling reist et overordnet spørsmål om kommunens struktur, sentrum og framtidige utviklingsretning. For det andre står Beiarn kommune midt i en prosess der det skal investeres betydelige midler i skole og flerbrukshall, innenfor et begrenset økonomisk handlingsrom. Disse to forholdene kan ikke behandles uavhengig av hverandre.

Historisk har skolesaken vært gjenstand for flere vurderinger og politiske avklaringer. Etter at tidligere alternativer ble vurdert som lite hensiktsmessige, blant annet på grunn av grunnforhold, ble lokalisering på Tollå løftet fram som et politisk benkeforslag. Denne historikken ligger fast. Samtidig er det et faktum at lokalisering av skole og flerbrukshall vil definere viktige trekk ved kommunens stedsstruktur i lang tid framover. Det er dette strukturelle perspektivet som gjør det nødvendig å se skolesaken i sammenheng med stedsutvikling.

Skoleskyss er et sentralt tema i denne sammenhengen. I Beiarn kommune har en høy andel av elevene rett til skoleskyss, uavhengig av hvor skolen lokaliseres. Analyser av reiseavstander viser at ulike lokaliseringalternativer gir noe ulike reiseprofiler og skyssmønstre, men ikke en vesentlig reduksjon i samlet omfang av skoleskyss mellom alternativene. Dette illustrerer hvordan kommunens bosettingsmønstre og geografi i seg selv bidrar til høy transportavhengighet i hverdagen.

Skoleskyss kan derfor ikke brukes som et isolert argument for eller mot ett bestemt lokaliseringvalg. Derimot viser skoleskyssproblematikken tydelig hvordan stedsstruktur påvirker barns og unges hverdag, og hvordan valg av lokalisering kan få betydning for muligheten til aktiv deltakelse i nærmiljø, fritidsaktiviteter og møteplasser før og etter skoletid. I et langsiktig folkehelse- og oppvekstperspektiv er dette relevante hensyn.

Skole og flerbrukshall har også stor betydning for sambruk og samhandling. En flerbrukshall er i seg selv en møteplass for idrett, kultur og frivillighet, men dens effekt forutsetter at den er tilgjengelig og integrert i et levende hverdagsmiljø. Samlokalisering av skole, idrett, kultur og andre offentlige funksjoner kan gi mer effektiv bruk av arealer og investeringer, samtidig som det skaper mer aktivitet gjennom hele dagen og uka.

På denne bakgrunn legges det i dette kunnskapsgrunnlaget til grunn et overordnet prinsipp om at valg av stedsutviklingsmodell bør styre lokalisering av skole og flerbrukshall, og ikke omvendt. Et lokaliseringvedtak fattet uten en forutgående avklaring av stedsutviklingsmodell vil i realiteten innebære et strukturelt valg uten helhetlig politisk behandling. Dette er ikke et spørsmål om rett eller galt, men om rekkefølge og beslutningslogikk.

Dersom kommunen velger en stedsutviklingsmodell med ett tydelig hovedsentrum, bør skole og flerbrukshall lokaliseres slik at de aktivt bidrar til å bygge dette tyngdepunktet, gjennom samlokalisering med øvrige tjenester, møteplasser og aktivitet. Dersom kommunen velger en modell med flere komplementære sentrum, må lokaliseringen vurderes ut fra hvordan oppvekst- og aktivitetsfunksjoner best kan understøtte en tydelig rollefordeling mellom bygdene.

Skole og flerbrukshall behandles dermed i denne saken ikke som enkeltstående prosjekter, men som integrerte og strukturelle virkemidler i kommunens langsiktige stedsutvikling. Dette danner et avgjørende grunnlag for den videre vurderingen av alternative stedsutviklingsmodeller og for kommunestyrets strategiske veivalg.

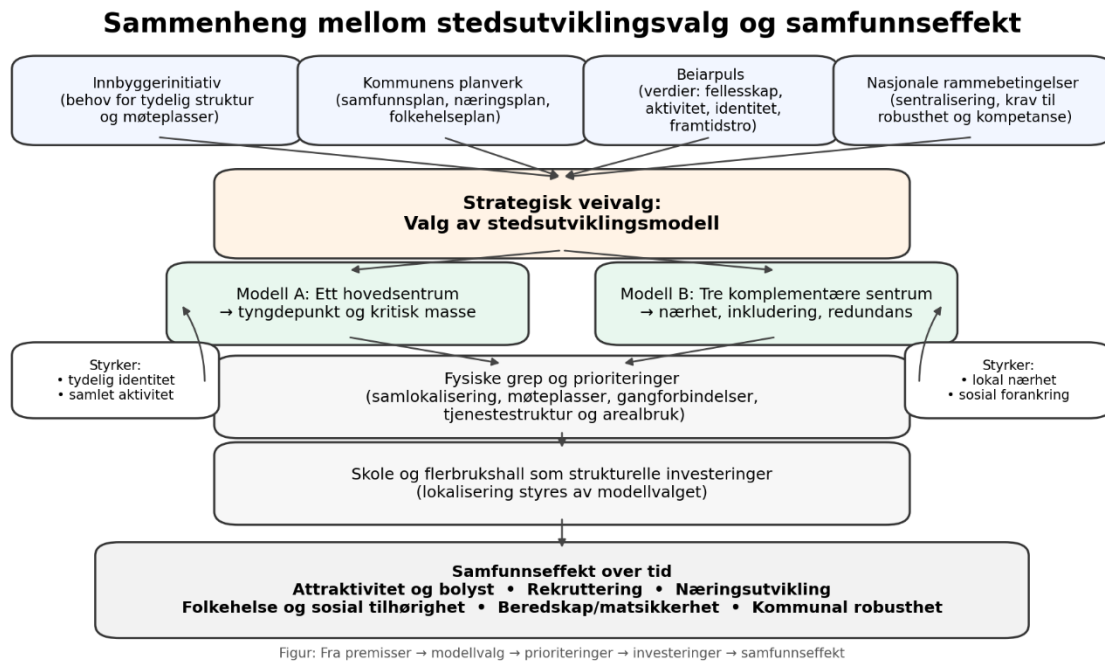
7. Stedsutviklingsmodeller for Beiarn

På bakgrunn av innbyggerinitiativet, gjennomgangen av kommunens planverk, hensynet til landbruk, matsikkerhet og beredskap, nasjonale rammebetingelser samt vurderingen av skole og flerbrukshall som strukturelle investeringer, er det identifisert to overordnede og prinsipielle stedsutviklingsmodeller for Beiarn kommune. Modellene representerer ulike utviklingsretninger, men begge må forstås som faglig forsvarlige og politisk legitime valg.

Forskjellen mellom modellene ligger ikke i målsettingene for kommunen, men i hvordan kommunen velger å organisere sine funksjoner, investeringer og møteplasser for å nå disse målene over tid. Begge modellene bygger på de samme premissene, men gir ulike konsekvenser for struktur, ressursbruk og utviklingskraft.

Figuren nedenfor illustrerer sammenhengen mellom de sentrale premissene i saken – innbyggerinitiativet, kommunens planverk, verdiplattformen Beiarpuls og nasjonale rammebetingelser – og viser hvordan valg av stedsutviklingsmodell legger føringer for fysiske grep, lokalisering av skole og flerbrukshall som strukturelle investeringer, samt samlet samfunnseffekt. Modellbeskrivelsene som følger, er ment å synliggjøre både styrker og konsekvenser ved de to alternativene, og gi et best mulig grunnlag for et helhetlig og langsiktig politisk veivalg.

7.1 Stedsutviklingsmodell A: Ett hovedsentrum

I denne modellen utvikles én bygd som kommunens tydelige hovedsentrum, med konsentrasjon av sentrale kommunale tjenester, møteplasser og investeringer. Et slikt hovedsentrum vil fungere som kommunens primære tyngdepunkt for hverdagsliv, aktivitet, samhandling og identitet.

Modellen bygger på en forståelse av at konsentrasjon gir utviklingskraft. Når skole, kultur, idrett, administrasjon og øvrige offentlige funksjoner lokaliseres i nærhet til hverandre, kan det skapes et mer levende og sammenhengende hverdagsmiljø. Samlokalisering gir bedre forutsetninger for sambruk av bygg og arealer, mer effektiv drift av kommunale tjenester og sterkere fag- og tjenestemiljø. Over tid kan dette bidra til større robusthet i tjenesteproduksjonen og mer effektiv ressursbruk.

Et tydelig hovedsentrum kan også styrke kommunens identitet og attraktivitet utad. I konkurransen om arbeidskraft og tilflytting kan et oversiktlig og levende sentrum være et viktig fortrinn. Sett i lys av nasjonale rammebetingelser, der kommuner i økende grad vurderes ut fra gjennomføringsevne, robusthet og attraktivitet, kan denne modellen gi Beiarn en klarere posisjon.

Samtidig innebærer modellen tydelige prioriteringer. Konsentrasjon av investeringer og funksjoner i ett sentrum kan oppleves som en svekkelse av øvrige bygder, og kan skape bekymring knyttet til lokal tilhørighet og balanse i kommunen. Modellen forutsetter derfor

at utviklingen av et hovedsentrum kombineres med bevisste og målrettede tiltak for å sikre aktivitet, møteplasser og livskvalitet også i kommunens øvrige bygder. Dette kan skje gjennom kompensierende stedsutviklingstiltak, styrking av lokale møteplasser og en tydelig rolleforståelse mellom bygdene.

7.2 Stedsutviklingsmodell B: Tre komplementære sentrum

I denne modellen videreutvikles Moldjord, Storjord og Tollå som tre aktive og komplementære sentrum, med ulike roller innenfor en samlet kommunestruktur. Modellen tar utgangspunkt i eksisterende bosettingsmønster, lokale identiteter og funksjoner, og søker å bygge videre på styrkene i hver bygd.

En stedsutviklingsmodell med tre sentrum kan gi høy grad av lokal nærhet til tjenester, møteplasser og aktivitet. For mange innbyggere kan dette oppleves som en mer rettferdig og inkluderende utviklingsstrategi, der alle bygder gis en tydelig plass i kommunens framtid. Modellen kan også gi bred politisk og sosial forankring, fordi den i mindre grad utfordrer eksisterende strukturer og tidligere lokaliseringvalg.

Flersentromodellen kan i tillegg gi beredskapsmessig redundans. Flere aktive sentrum kan fungere som lokale knutepunkt i krisesituasjoner, og bidra til tilgjengelighet og trygghet i ulike deler av kommunen. Samtidig kan modellen gjennomføres mer trinnvis, med mindre behov for flytting av funksjoner på kort sikt.

På den andre siden innebærer modellen at kommunens ressurser og investeringer fordeles på flere steder. Dette kan gjøre det krevende å oppnå tilstrekkelig tyngde, aktivitet og kontinuitet i hvert sentrum. Over tid kan dette gi svakere samlet sentrumseffekt, mindre tydelig identitet og lavere effekt på rekruttering, næringsutvikling og attraktivitet enn en mer konsentrert modell.

I en situasjon med begrenset økonomisk og organisatorisk handlingsrom reiser modellen også spørsmål om realisme. Å utvikle tre sterke sentrum parallelt kan innebære høyere driftskostnader, flere parallelle løsninger og større sårbarhet i små fagmiljø. I praksis kan modellen derfor forutsette tydelig rollefordeling og prioritering, snarere enn lik utvikling av alle funksjoner i alle bygder.

7.3 To modeller – ulike konsekvenser over tid

Begge stedsutviklingsmodellene representerer reelle valg for Beiarn kommune. Valget mellom dem handler ikke om riktig eller galt, men om hvilken utviklingsretning kommunen ønsker å prioritere. Modell A vektlegger samlet kraft, tydelighet og konsentrasjon av investeringer, mens modell B vektlegger lokal nærhet, balanse og videreføring av eksisterende strukturer.

Uavhengig av valg vil stedsutviklingsmodellen legge viktige føringer for hvordan kommunale investeringer brukes, hvordan tjenester organiseres, og hvordan kommunen utvikler seg sosialt, økonomisk og strukturelt over tid. Valget av modell vil også ha direkte betydning for lokalisering av skole og flerbrukshall, og for hvordan disse investeringene brukes som virkemidler i kommunens langsiktige utvikling.

Dette gjør stedsutviklingsmodellene til et sentralt beslutningspunkt i saken, og til et naturlig utgangspunkt for den helhetlige vurderingen som følger.

Kapittel 8 – Økonomiske rammer og kommunens handlingsrom

8.1 Høyt investeringsnivå og konsekvenser for kommunens økonomi

Kommuneplanens samfunnsdel legger til grunn ambisiøse mål for utviklingen av Beiarn kommune, med vekt på attraktivitet, livskvalitet, bærekraft og robuste tjenester. Disse målsettingene ligger fast og er redegjort for tidligere i kunnskapsgrunnlaget. Formålet med dette kapitlet er ikke å revurdere målene, men å vurdere i hvilken grad de lar seg realisere innenfor kommunens faktiske økonomiske rammer i planperioden, og hvilke konsekvenser dette har for prioriteringer og gjennomføringsevne.

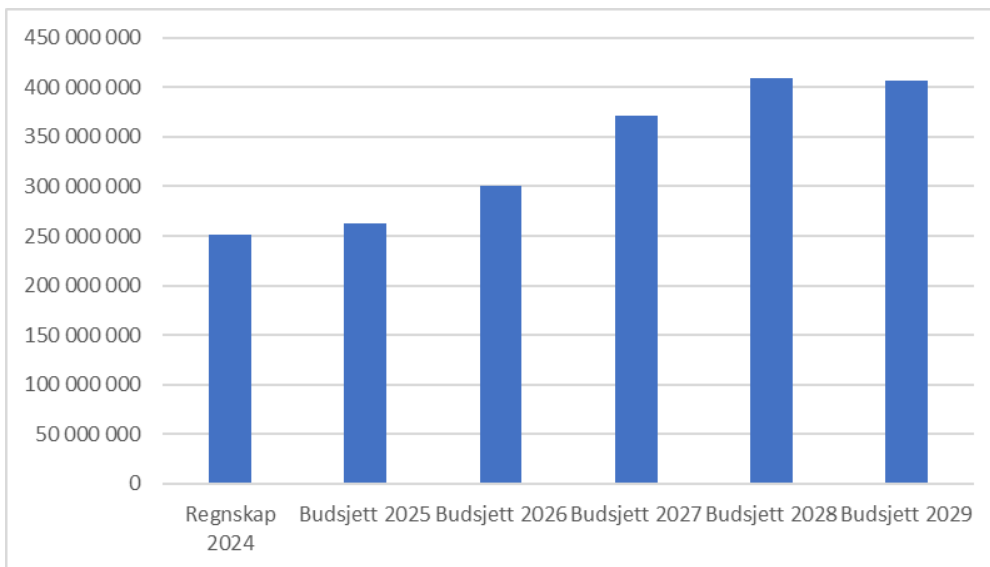
Beiarn kommune står i perioden 2026–2029 overfor et svært høyt investeringsnivå. Den klart største enkeltinvesteringen er bygging av ny skole og flerbrukshall, med en samlet budsjettramme på om lag 164 millioner kroner brutto. Prosjektet representerer den største enkeltinvesteringen i kommunens planverk og vil i praksis være førende for kommunens økonomiske utvikling i mange år framover. I tillegg gjennomføres utbygging av sentrumsnære boligtomter ved Rønna, som del av etableringen av nye omsorgsboliger og dagsenter. Også dette prosjektet innebærer betydelige investeringskostnader og bidrar til økt lånebehov.

Stedsutvikling som strategisk virkemiddel i Beiarn kommune

Samlet sett innebærer disse investeringene at en svært stor del av kommunens økonomiske kapasitet i planperioden bindes opp i allerede vedtatte og igangsatte prosjekter. Dette reduserer handlingsrommet for nye investeringer vesentlig, og gjør det nødvendig med tydelige prioriteringer og streng realitetsorientering i videre planlegging.

Prognoser for kommunens gjeldsutvikling viser en markant økning i rentebærende gjeld som følge av investeringene i økonomiplanen. Ved utgangen av planperioden anslås gjeldsgraden å ligge på om lag 135 prosent, og kommunens samlede brutto gjeld vil da ligge rundt 400 millioner kroner. Dette innebærer en høy gjeldsbelastning for en kommune av Beiarns størrelse og øker sårbarheten for renteendringer og svikt i inntektsgrunnlaget.

Figuren nedenfor viser gjeldsutviklingen:

8.2 Økonomisk handlingsrom, prioriteringer og behov for realitetsorientering

Når gjeldsnivået vurderes i sammenheng med kommunens ubundne investeringsfond (Sjøfossenfondet), fremkommer det at kommunens økonomiske handlingsrom i praksis er overskredet. Etter gjennomføring av planlagte investeringer viser beregningene et negativt økonomisk handlingsrom på om lag 77 millioner kroner. Dette innebærer at kommunen ikke har økonomisk kapasitet til å finansiere ytterligere større investeringer uten å øke risikoen for økonomisk ubalanse.

Handlingsrom gjeld:

Netto lånegjeld fratrukket ubundne investeringsfond	2024	2025	2026	2027	2028	2029
% av brutto omsetning	65 %	65 %	65 %	65 %	65 %	65 %
TNOK	137 585	130 178	137 548	136 272	135 796	136 092
Ramme økning netto lånegjeld	123 500	114 408	74 261	-22 951	-75 339	-77 223

Et negativt handlingsrom innebærer i praksis at muligheten for ytterligere låneopptak er brukt opp, at nye investeringer må fortrenge eksisterende prioriteringer, eller at kommunen må benytte fond i et omfang som svekker økonomisk robusthet ytterligere. Gjennomgangen av kommunens økonomiske handlingsregler for perioden 2026–2029 viser også at flere sentrale måltall ikke oppfylles, blant annet når det gjelder korrigert netto driftsresultat og lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter. Dette indikerer svak økonomisk bærekraft og økt risiko både i drift og investeringer.

Den samlede økonomiske situasjonen – preget av høyt investeringsnivå, høy gjeldsgrad, negativt handlingsrom og manglende måloppnåelse på sentrale økonomiske handlingsregler tilsier at Beiarn kommune i overskuelig fremtid ikke vil ha økonomisk evne til å gjennomføre flere parallelle, investeringstunge satsinger. Dette får direkte konsekvenser for gjennomføringen av flere mål i kommuneplanens samfunnsdel, særlig ambisjonen om reell sentrumsutvikling på flere steder samtidig.

På denne bakgrunn vurderes det som nødvendig å realitetsorientere ambisjonsnivået for stedsutvikling. En slik realitetsorientering innebærer ikke en svekkelse av kommuneplanens overordnede mål, men en tilpasning av virkemidler og prioriteringer til kommunens faktiske økonomiske forutsetninger. Dersom dette ikke gjøres, foreligger det en betydelig risiko for feilprioriteringer, økt økonomisk sårbarhet og svekket langsiktig bærekraft.

Dette kapitlet danner dermed et sentralt premiss for den videre helhetlige vurderingen av stedsutviklingsmodellene, og understreker behovet for tydelige prioriteringer og konsentrasjon av innsats innenfor kommunens begrensede økonomiske handlingsrom.

Kommuneplanens samfunnsdel angir ambisiøse mål for samfunnsutviklingen i Beiarn kommune, med vekt på attraktivitet, livskvalitet og bærekraft. Disse målene er redegjort for tidligere i saken og ligger til grunn for vurderingene av stedsutvikling, investeringer og strategiske veivalg.

Formålet med dette kapitlet er å vurdere kommunens faktiske økonomiske rammer og handlingsrom i planperioden, og å belyse i hvilken grad vedtatte mål og prioriteringer lar seg realisere innenfor økonomisk forsvarlige rammer. Kapitlet har dermed ikke til hensikt å revurdere målsettingene i samfunnsplanen, men å realitetsorientere gjennomføringen av dem i lys av kommunens økonomiske situasjon.

9. Helhetlig vurdering

Denne saken bygger på et omfattende og sammensatt kunnskapsgrunnlag. I de foregående kapitlene er det redegjort for bakgrunnen for saken, innbyggerinitiativet, kommunens samlede planverk, nasjonale rammebetingelser, alternative stedsutviklingsmodeller og kommunens økonomiske handlingsrom. Dette kapitlet sammenfatter disse vurderingene og drøfter dem i sammenheng, med sikte på å belyse hvilke strategiske valg som samlet sett gir best måloppnåelse og er gjennomførbare innenfor kommunens faktiske rammer.

Kommuneplanens samfunnsdel, sammen med næringsplan, folkehelseplan og øvrige temaplaner, legger tydelige føringer for kommunens utvikling. Felles for planverket er ambisjoner om økt attraktivitet for unge og unge familier, gode og tilgjengelige tjenester gjennom hele livsløpet, styrket folkehelse og fellesskap, grunnlag for næringsutvikling samt en bærekraftig og robust kommune. Gjennomgangen i saken viser at disse målsettingene i stor grad forutsetter tydelige strukturelle grep, særlig knyttet til stedsutvikling, samlokalisering av tjenester, møteplasser og konsentrasjon av aktivitet.

Den helhetlige vurderingen viser at en stedsutviklingsmodell med ett tydelig hovedsentrum gir gjennomgående bedre måloppnåelse på tvers av kommunens samlede planverk enn en modell med tre sentrum. Et hovedsentrum gir bedre forutsetninger for å samle tjenester, skape liv og aktivitet, styrke identitet og gjøre hverdagen mer oversiktlig for innbyggere, besøkende og næringsliv. Dette gir også mer effektiv bruk av kommunens begrensede ressurser og større samlet effekt av investeringer.

En modell med tre sentrum har legitime kvaliteter, særlig knyttet til lokal tilhørighet og nærhet, men den samlede måloppnåelsen vurderes som svakere. Når innsats, investeringer og aktivitet spres på flere steder, blir det vanskeligere å oppnå tilstrekkelig tyngde, synlighet og varige effekter. Dette gjelder særlig mål innen attraktivitet, rekruttering, tjenestekvalitet, identitet og økonomisk bærekraft. Samlet sett gir en flersentermodell derfor lavere måloppnåelse innenfor rammene som er trukket opp i kommunens planverk.

Dette kommer tydelig til uttrykk i tabellen nedenfor, som sammenfatter hovedforskjellene mellom de to stedsutviklingsmodellene:

Stedsutvikling som strategisk virkemiddel i Beiarn kommune

Vurderingskriterium	Ett hovedsentrum (Moldjord)	Tre sentrum
Måloppnåelse i samfunnsplan og øvrig planverk	Høy	Middels
Attraktivitet og rekruttering	Svært god	Middels
Identitet og tydelighet	Tydlig og samlende	Mer fragmentert
Samlokalisering av tjenester	God	Begrenset
Effekt av investeringer	Konsentrert og høy	Spredd og lavere
Økonomisk bærekraft	Bedre tilpasset handlingsrom	Svakt tilpasset handlingsrom
Gjennomføringsevne	Høyere	Lavere
Risiko for fragmentering	Lav	Høy

Innbyggerinitiativet om stedsutvikling har vært et sentralt utgangspunkt for denne saken. Initiativet peker på fragmentering, manglende sentrum og behovet for et tydeligere felles prosjekt for kommunen. Den helhetlige vurderingen viser at disse utfordringene i større grad adresseres gjennom en tydelig sentrumsstruktur enn gjennom videreføring av en mer fragmentert modell. Et hovedsentrum gir bedre forutsetninger for å følge opp intensjonen i innbyggerinitiativet om tydelighet, samling og styrket felles identitet.

Når det gjelder lokalisering av et eventuelt hovedsentrum, er det viktig å skille mellom tidligere avklaringer og det som skal vurderes politisk i denne saken. Det er i tidligere politisk behandlet sak vurdert og avklart at Storjord ikke kan utvikles som kommunens hovedsentrum, blant annet på grunn av dokumenterte kvikkleireforekomster og tilhørende risiko knyttet til større utbygging og lokalisering av tunge offentlige funksjoner. Denne avklaringen ligger fast og inngår som et premiss i den videre vurderingen.

Moldjord har derimot ikke tidligere vært gjenstand for en politisk vurdering som mulig hovedsentrum. I lys av at Storjord er utelukket av geotekniske hensyn, og at Tollå ikke har de strukturelle, arealmessige og funksjonelle forutsetningene som kreves for å utvikle et samlet og robust kommunesenter, fremstår Moldjord som det eneste realistiske alternativet for et sterkt hovedsentrum i Beiarn kommune. Tollå har viktige kvaliteter som lokalsamfunn og en

Stedsutvikling som strategisk virkemiddel i Beiarn kommune

tydelig rolle innen oppvekst, nærmiljø og lokal identitet, men vurderes ikke å ha de samlede forutsetningene som kreves for å ivareta rollen som kommunalt hovedsentrum.

Den økonomiske gjennomgangen i kapittel 8 viser samtidig at kommunens handlingsrom i planperioden er sterkt begrenset. Høyt investeringsnivå, høy gjeldsgrad og negativt økonomisk handlingsrom tilsier at kommunen i overskuelig fremtid ikke har kapasitet til å gjennomføre flere parallelle, investeringstunge satsinger. Dette forsterker behovet for tydelig prioritering og konsentrasjon av innsats. Også sett i lys av økonomiske rammer gir en modell med ett hovedsentrum bedre samsvar mellom ambisjonsnivå, gjennomføringsevne og langsiktig bærekraft enn en modell med tre sentrum.

Samlet sett viser den helhetlige vurderingen at en tydelig sentrumsstruktur gir best måloppnåelse på tvers av kommunens samlede planverk, best oppfølging av innbyggerinitiativet og best tilpasning til kommunens økonomiske handlingsrom. Dette innebærer ikke en nedvurdering av øvrige bygders verdi eller betydning, men et strategisk valg for å sikre samlet utviklingskraft, tydelig retning og realistisk gjennomføringsevne for Beiarn kommune som helhet.

Trafikklys - samlet oversikt (alle målområder)

Kvalitativ vurdering fra tabellen, visualisert som trafikklys.

Målområde	Modell A - ett sentrum	Modell B - tre sentrum
Livskraftige lokalsamfunn (Samfunnsplanen)	Svært god	Middels
Attraktivitet for unge og familier (Samfunnsplanen)	Svært god	Lav til middels
Bærekraft og folkehelse (Samfunnsplanen)	God	Middels
Lokalmat og småskala produksjon (Næringsplanen)	Svært god	Middels
Handel og tjenesteyting (Næringsplanen)	God	Lav
Gründertilrettelegging (Næringsplanen)	God	Svakere
Reiseliv (Næringsplanen)	God	Middels
Fellesskap og sosial tilhørighet (Beiarpuls)	Svært god	Middels
Aktivitet og levende lokalsamfunn (Beiarpuls)	Svært god	Middels
Identitet og stolthet (Beiarpuls)	Svært god	Lavere
Framtidstro og utviklingsoptimisme (Beiarpuls)	God	Middels
Tilgjengelighet til tjenester og aktivitet (Folkehelse)	Svært god	Middels
Sosial deltakelse og møteplasser (Folkehelse)	Svært god	Middels
Forebygging av ensomhet og utenforskap (Folkehelse)	God	Middels
Hverdagsaktivitet og fysisk aktivitet (Folkehelse)	God	Middels

■ Svært god / God   ■ Middels   ■ Lav / svakere

9. Konklusjon og anbefaling

Den helhetlige gjennomgangen i denne saken viser at Beiarn kommune står overfor et strategisk veivalg som vil ha betydning for kommunens utvikling, struktur og gjennomføringsevne i lang tid framover. Vurderingene bygger på innbyggerinitiativet om stedsutvikling, kommunens samlede planverk, nasjonale rammebetingelser, alternative stedsutviklingsmodeller og kommunens økonomiske handlingsrom.

Samlet sett viser analysen at en tydelig sentrumsstruktur med ett hovedsentrum gir best måloppnåelse på tvers av kommuneplanens samfunnsdel, næringsplan, folkehelseplan og øvrige temaplaner. Et hovedsentrum gir bedre forutsetninger for samlokalisering av tjenester, utvikling av møteplasser, styrking av identitet og attraktivitet, samt mer effektiv og målrettet bruk av kommunens begrensede ressurser. Dette samsvarer også i større grad med intensjonen i innbyggerinitiativet, som etterlyser mindre fragmentering, tydeligere struktur og et felles utviklingsprosjekt for kommunen.

Vurderingen viser videre at en modell med tre sentrum gir svakere samlet måloppnåelse. Selv om modellen har legitime kvaliteter knyttet til lokal nærhet og tilhørighet, innebærer den en spredning av innsats og investeringer som gjør det vanskeligere å oppnå tilstrekkelig tyngde, varige effekter og god sammenheng mellom mål og virkemidler. Innenfor kommunens økonomiske rammer vurderes en slik modell å ha lavere gjennomføringsevne og høyere risiko.

Når det gjelder lokalisering av et hovedsentrum, er det i tidligere politisk behandlet sak avklart at Storjord ikke kan utvikles som kommunens hovedsentrum på grunn av geotekniske forhold. Moldjord har ikke tidligere vært politisk vurdert i denne rollen, men fremstår nå som det eneste realistiske alternativet for et sterkt hovedsentrum, gitt eksisterende struktur, arealmessige forutsetninger, mulighet for samlokalisering av tjenester og sammenheng med planlagte investeringer. Tollå vurderes å ha viktige kvaliteter som lokalsamfunn, men ikke de samlede forutsetningene som kreves for å ivareta rollen som kommunalt hovedsentrum.

Den økonomiske gjennomgangen viser samtidig at kommunens handlingsrom i planperioden er sterkt begrenset. Dette forsterker behovet for tydelige prioriteringer og konsentrasjon av investeringer, og tilsier at kommunen ikke har forutsetninger for å realisere flere parallelle, investeringstunge satsinger. Også sett i lys av økonomisk bærekraft gir en modell med ett hovedsentrum bedre samsvar mellom ambisjonsnivå, gjennomføringsevne og langsiktig ansvarlighet.

Stedsutvikling som strategisk virkemiddel i Beiarn kommune

På denne bakgrunn anbefales det at Beiarn kommune legger til grunn en stedsutviklingsmodell med ett tydelig hovedsentrum, lokalisert på Moldjord, som overordnet strategisk retning for videre planlegging og investeringer. Valgt modell skal inngå som et premiss for videre arbeid med lokalisering av skole og flerbrukshall, samt for revisjon av kommuneplanens samfunnsdel og øvrig planverk. Anbefalingen innebærer ikke en nedvurdering av øvrige bygders betydning, men et strategisk valg for å sikre samlet utviklingskraft, tydelig retning og realistisk gjennomføringsevne for Beiarn kommune som helhet.

Uavhengig av politisk valg av stedsutviklingsmodell har Beiarn kommune et ansvar for å legge til rette for gode liv og trygge lokalsamfunn i hele kommunen, samt sikre gode rammebetingelser for reiseliv, landbruk, nærmiljø og næringsutvikling der folk bor og virker.